

USOS I DEFENSA DE LES LLENGÜES AMERÍNDIES

Ariadna LLUÍS I VIDAL-FOLCH

Responsable cultural

Institut Català de Cooperació Iberoamericana (ICCI)

Quina és la realitat lingüística als diferents països llatinoamericans? Com es viu en els diversos àmbits de la vida, i com es reconeix oficialment l'existència de les llengües ameríndies? Aquestes són algunes de les qüestions que van tractar-se en les IV Jornadas Internacionales sobre Indigenismo Americano —organitzades per la Universitat Autònoma de Madrid (UAM)— i en el II Fòrum Amer&Cat de les Llengües Ameríndies —coordinat per l'Institut Català de Cooperació Iberoamericana (ICCI)—, trobades especialitzades que han generat una publicació coeditada per les institucions esmentades.¹

L'existència d'una quantitat molt important de llengües vives a l'Amèrica Llatina és un fet, però la manera com aquestes realment sobreviuen és una realitat complexa que ha estat objecte d'estudi des d'àmbits diferents, des del lingüístic al social, l'antropològic o al món del dret.

Així, estudis com el d'Angelita Martínez —«Llengües ameríndies a l'Argentina»—, Lenka Zajíková —«Actituds i usos del guaraní al Paraguai»— o el d'Azucena Palacios —«Factors que influeixen en el manteniment, substitució i extinció de les llengües: les llengües ameríndies»— incideixen en l'escàs prestigi social que tenen aquestes llengües entre els seus parlants, qüestió que en dificulta especialment el desenvolupament, i fa que quedin desprotegides precisament en els àmbits que els haurien de ser més propis.

1. Els estudis citats en aquest article es refereixen a la publicació *Llengües vives a l'Amèrica Llatina / Lengüas vivas en América Latina*, Azucena PALACIOS ALCAINE / Ariadna LLUÍS I VIDAL-FOLCH (eds.), Universitat Autònoma de Madrid (UAM) / Institut Català de Cooperació Iberoamericana (ICCI), Barcelona, 2004 (coedició bilingüe català-castellà).

D'aquesta manera, veiem que sovint ni els mateixos parlants es preocupen per la supervivència de les seves llengües maternes, raó per la qual és important que les polítiques lingüístiques vetllin per la preservació d'aquest patrimoni. És curiós constatar com en determinats països llatinoamericans, malgrat que les llengües minoritzades estiguin reconegudes d'alguna o altra manera constitucionalment, i que s'apliquin polítiques d'ensenyament bilingüe, fins ara segueix tenint més consideració i, en conseqüència, més ús i més vitalitat, el castellà, i les llengües ameríndies queden en una posició d'ús en determinats àmbits privats.

A aquesta situació, però, s'hi arribaria sobretot en el segle XIX, és a dir, que seria un fenomen relativament recent: sobre aquest aspecte fa esment l'article de Juan R. Lodaes, «Llengües i catolicisme a l'Amèrica dels virreis», en què s'exposa el tractament que tingueren les llengües en l'època de la colonització, es parla dels processos d'evangelització en les mateixes llengües indígenes, i de dades com ara que, quan Amèrica s'independitza, només un de cada tres americans sabia castellà. A aquest aspecte se suma també el de la producció de gramàtiques i diccionaris destinats al mateix aprenentatge d'aquestes llengües per part dels religiosos, a fi de facilitar les tasques evangelitzadores, segons assenyala l'article d'Ana Isabel García Tesoro «Llengües i cultura a Guatemala».

En una publicació on pràcticament una vintena d'investigadors d'àmbit internacional aporten informació des de punts de vista diversos sobre la situació de les llengües a l'Amèrica Llatina, és també molt interessant el repàs que, respecte a la situació legal que empara o no les llengües ameríndies, es fa en l'article d'Antoni Milian «Les llengües ameríndies i la seva protecció constitucional». Aquesta intervenció, doncs, és ben esclaridora pel que fa a la situació de les llengües indígenes en les diferents constitucions llatinoamericanes.

Amb relació a les polítiques lingüístiques i l'ecologia lingüística, en aquesta edició s'ha pogut comptar amb les aportacions de Théophile Ambadiang, Felipe Huayhua, Juan Carlos Goddenzi, Klaus Zimmermann i Ruth Mariela Mello-Wolter.

Més enllà del quítxua o del guaraní —llengües pròpies del Perú i Paraguai, respectivament— de la vitalitat dels quals ens parlen Julio Calvo o Bartomeu Melià (i unes de les llengües ameríndies que, dins de tot, gaudeixen d'una salut més bona), aquestes trobades no han deixat de tractar la situació d'altres contextos geogràfics americans en els quals existeix una diversitat lingüística per protegir. És el cas dels treballs de Juan Carlos Moreno sobre Colòmbia, de Marleen Haboud sobre l'Equador o de Francesc Ligorred i Jeanett Reynoso sobre Mèxic.

És voluntat de l'ICCI seguir treballant, en col·laboració amb d'altres centres i institucions, en la promoció i divulgació de l'estudi de les llengües ameríndies, qüestió en la qual des d'aquest Institut s'està treballant des de fa tres anys. Per això ja s'està preparant la tercera edició del Fòrum de les Llengües Ameríndies, que novament culminarà amb una publicació.